

HYVINVOINNIN (MEDIA)TEKNOLOGIAT

Hyvinvoinnista keskusteleminen on yksi nyky-yhteiskuntamme megatrendejä. Hyvinvointi liitetään laajemmin ihmisen vointiin kuin yksinomaan fyysiseen terveyteen; hyvinvointi kattaa yhtä lailla ihmisten henkisen, emotionaalisen, sosiaalisen (ja jopa taloudellisen) hyvinvoinnin. Tuoreessa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessakin epäilemättä tavoiteltiin jotain tämäntapaista kokonaisvaltaisuutta ”hyvinvointialueineen”. Ihminen saattaa olla terve mutta samaan aikaan voida huonosti, tai toisin päin. ”Tulethan terapiaan vain terveenä, kiitos!”, kuten sosiaalisessa mediassa kiertäneessä kuvassa sanotaan.¹

Hyvinvointi on retoriikan tutkija Colleen Derkatchin (2022) mukaan yksi vetoavimmista mutta mahdollisesti myös yksi haitallisimmista käsitteistä, jotka hallitsevat nykyistä läntistä elämää. Hyvinvointi on ennen kaikkea siksi niin vetoava käsite, että sen puitteissa tavoiteltua ”hyvää elämää” on hankala vastustaa (ks. myös Berlant 2011). Hyvinvoinnista on toisin sanoen tullut moraalinen osa ”hyvän elämän” tunnusmerkkejä ja ensisijaisia väyliä tämän saavuttamiseen. Ihmisiä veloitetaan olemaan itsenäisiä toimijoita, jotka vastaavat omasta hyvinvoinnistaan. Muun muassa Pohjoismaissa tämä yksilöllistetty vastuu on tuonut mukanaan merkittävän muutoksen valtion ja kansalaisen väliseen suhteeseen. Hyvinvointivaltiota rakennettiin alussa ajatuksella, että valtio on vastuussa sosiaalisesti ja taloudellisesti tasa-arvoisten mahdollisuuksien tuottamisesta, mitkä puolestaan lisäävät tai mahdollistavat terveyttä ja hyvinvointia (Saarinen, Salmenniemi ja Keränen 2014; Tolvhed ja Hakola 2018). Tällä tavoin valtio nähtiin suurelta osin vastuullisena henkilökohtaisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tuottamisesta.

Viime vuosikymmeninä hyvinvointivaltion perinteisen ideologian rinnalle on noussut yhä vahvemmin uusliberalistinen ajattelu, jossa yksilön nähdään olevan ensisijaisessa vastuussa valinnoistaan, mukaan lukien hyvinvointiin liittyvistä valinnoista. Usein näissä keskusteluissa ei huomioida riittävästi sitä, ettei kaikilla ole samanlaisia taloudellisia, sosiaalisia, koulutuksellisia ja rakenteellisia resursseja ja mahdollisuuksia tukea omaa hyvinvointiaan. Sen sijaan hyvinvoinnista on tehty moraalinen ja yksilön henkilökohtainen mutta samalla tämän sosiaalista arvoa mittaava asia.

1 <https://pbs.twimg.com/media/EpNi4c0XIA0HQqo?format=jpg&name=large>

Muun muassa Robert Crawford (1980), joka puhuu terveydestä ”superarvona”, näkee terveyden linkittyvän kysymyksiin onnellisuudesta, itsetunnosta, toimintakyvystä ja tuottavuudesta. Ihminen, joka pitää huolta ja on vastuussa omasta terveydestään, tunnustetaan moraalisesti hyväksi ja tuottavaksi kansalaiseksi, joka kantaa oman vastuunsa paitsi omasta myös kansakunnan hyvinvoinnista. Koska erilaiset tekstuaaliset ja audiovisuaaliset, perinteiset ja uudet mediat luovat julkista tilaa kansakunnalle, ovat mediat monella tapaa osallistuneet muokkaamaan ja välittämään ymmärryksiä hyvinvoinnista. *Lähikuovan* käsillä oleva teemanumero ”Hyvinvoinnin teknologiat” pureutuu tähän audiovisuaalisen median, terveyden ja hyvinvoinnin väliseen suhteeseen. Tätä prosessia, jossa terveyteen ja hyvinvointiin laajasti ottaen liittyvät objektit ja subjektit ”yhteistuottuvat” (*co-production*) erilaisten (media)teknologioiden, tieto-oppien, biologioiden ja poliittisten talouksien risteämissä, voi lyhyesti nimittää biomediatisaatioksi (Briggs & Hallin 2016).

Biovallan ehdoilla

Jälkitekollisen yhteiskunnan kansalaisilleen esittämiä hyvinvoinnin vaatimuksia on kulttuurin ja median tutkimuksessa lähestytty tyypillisesti Michel Foucault’n biopolitiikan ja biovallan käsitteiden kautta. Näissä näkökulmissa huomio kohdistetaan jaettuun ja historiallisesti muotoutuviin käsityksiin ja normeihin terveydestä, elinvoimasta ja toimintakyvystä, joihin yhteiskunnan ei tarvitse niinkään pakottaa jäseniään, vaan jotka ihmiset tyypillisesti omaksuvat omatoimisesti erilaisten julkisten diskurssien vaikutuksesta. (Foucault 1990.) Yksilön sisäistetty ymmärrys omasta hyvinvoinnistaan ja siihen liittyvästä itsen monitoroinnista, mittaamisesta ja hallinnoimisesta, johon varsinkin media- ja kulutuskulttuuri meitä vastuullistaa, onkin Foucault’n teorioissa myös moraalinen vaatimus kehittää itseään onnellisemmaksi, autenttisemmaksi ja tuottavammaksi.

Ei ole sattumaa, että hyvinvointi- ja terapiakulttuurit (ks. esim. Salmenniemi et al. 2020), niin sanottu ”onnellisuusteollisuus” (Davies 2015) tai erilaiset ”itsevarmuuden kult(tuur)it” (Gill & Orgad 2015) kukoistavat lisääntyvän epävarmuuden ja kovenneiden yhteiskunnallisten ja ekologisten kriisien aikakaudella. Biopolitiikkaa ei tuoteta vain poliittisissa puheissa, terveys-, kauneus- ja urheilulehtien sivuilla ja hyvinvointiin liittyvien palvelujen markkinoinnissa. Yhtä lailla biopolitiikkaa ja ”hyvinvoivia kansalaisia” tuotetaan erilaisissa audiovisuaalisissa esityksissä, jotka ovat joko osa hyvinvointimarkkinoinnin koneistoja tai jotka omalta osaltaan osallistuvat näistä aihepiireistä keskusteluun. Tässä numerossa kiinnitämme huomion siihen, miten audiovisuaalisuus ja hyvinvoinnin tuottaminen linkittyvät yhteen. Tulkitsemme, että audiovisuaalisuus toimii samalla tavalla teknologiana, joka osallistuu biopolitiikan tuottamiseen ja tarjoaa katsojilleen ja tuottajilleen mahdollisuuksia rakentaa hyvinvoinnin diskursseja ja toisinaan myös haastaa niitä.

Elokuvan historialla on silläkin oma mielenkiintoinen suhteensa sekä terveyden kysymyksiin että teknologian ihannointiin. Elokuva tuotantomuotona kehittyi samoihin aikoihin modernin lääketieteen kanssa, ja sekä elokuva että moderni lääketiede on nähty modernin teollistuneen ja teknologisoituneen yhteiskunnan edistyksen merkkeinä (Tabernero 2018). Elokuva on pitkälti tukenut ja ihannoitunut lääketieteen mahdollisuuksia. Ensin elokuvissa ja myöhemmin televisiotuotannoissa on ihannoitu lääketeknologiaa (*medical technologies*) ja rakennettu kuvaa lähes kaikkivoipaisista lääkäreistä (Dijck

2005; Ostherr 2013). Samaa positiivista suhdetta lääketieteen ja elokuvan välillä on ylläpitänyt lääketieteen maailma, jossa audiovisuaalisuus on valjastettu toimenpiteiden standardoimiseen ja opettamiseen, ja myöhemmin myös lääketieteen välineeksi tutkimuksissa ja leikkauksissa hyödynnettyinä minikameraina tai elintoimintoja reaaliaikaisesti representoivina ruutuina (Dijck 2005; Ostherr 2013). Siten myös audiovisuaalisuuden hyvinvointia tukeva voima liittyy osaksi biopolitiikkaa, jossa ihmistä tutkitaan audiovisuaalisuuden keinoin. Lääketieteellisen hyvinvoinnin ja elokuvan liitos modernin ajatukseen yhdistää myös audiovisuaalisen hyvinvoinnin mielikuviin kehityksestä, tehokkuudesta ja teknologiasta. Omalta osaltaan nämäkin huomiot tukevat modernin ja moraalisen kansalaisuuden vastuuta omasta hyvinvoinnistaan.

Numeron esittely

Tämän numeron artikkeleissa näemme, miten mielenkiintoisilla tavoilla etenkin moraalisuuden vaatimukset kietoutuvat yhteen hyvinvoinnin teknologioiden kanssa. Lehden avaavassa Emmi Kykkäsen artikkelissa tarkastellaan sitä, miten elokuvia on hyödynnetty osana alkoholivalistusta Suomessa 1900-luvun alkupuolella. Kykkänen tuo esille, miten elokuvilla tunnistettiin olevan voima vaikuttaa ihmisten asenteisiin. Valistus tehtiin pitkälti varoitustarinoiden kautta, mikä lisäsi elokuviin yhdenlaisen moraalisen ulottuvuuden.

Outi Hakolan artikkelissa pohditaan, miten *Marikan kuolema* -dokumenttielokuvan katsojat tulkitisivat saattohoidon esittämistä osana elokuvakerrontaa. Katsojat kohdensivat keskustelua myös dokumenttielokuvan ulkopuolelle ja arvioivat elokuvan avulla, miten hyvin (tai pikemminkin huonosti) Suomessa tuotetaan saattohoitoa. Moraalinen arviointi ei siten kohdistu vain median tuottamiin sisältöihin, vaan näitä representaatioita hyödynnetään osana yhteiskuntakritiikkiä.

Kolmannessa Antti Lindforsin ja Taina Kinnusen artikkelissa ”Kylmäaltistus, ruumisnostalgia ja tieteellisyyden speaktaakkelit Wim Hof -metodin mediaesityksissä” siirrytään täydentävien ja vaihtoehtoisten hoitomuotojen piiriin. Lindfors ja Kinnunen ottavat tarkasteluun terapeuttisen kylmäaltistuksen (so. avantouinnin) ja sen viimeaikaiset kehityskulut, kuten aihealueen voimakkaan tieteellistymisen, mediatisaation ja kaupallistumisen. He keskittyvät etenkin sosiaalisessa mediassa suosittuun Wim Hof -metodiin, joka on lisännyt kylmäaltistuksen näkyvyyttä maailmalla kehystämällä lajin tieteellisesti todennetuksi mutta samalla luonnonmukaiseksi hyvinvointi- ja tietoisuustekniikaksi ja vaihtoehtoiseksi hoitomuodoksi hyvin monenlaisiin oireisiin.

Neljännessä Nora Ekströmin ja Jasmine Poikelan artikkelissa ”Mistä lähti- en kirjoittamiseen on muka kuulunut ääni ja liikkuva kuva? Monimediaisen elämäkerran kirjoittaminen ja hyvinvointi” terapeuttisen kirjoittamisen ja hyvinvoinnin suhteita lähestytään monimediaisen, luovan kirjoittamisen opiskelijoilla tuotetun aineiston avulla. Ekström ja Poikela esittävät audiovisuaalisten moodien hyödyntämisen lisäävän elämäkertojen fragmentaarisuutta ja tulkinnanvaraisuutta, millä voi olla positiivinen vaikutus myös tekijän hyvinvoinnin kannalta. Lisäksi monimediaisuus ohjaa Ekströmin ja Poikelan mukaan opiskelijat paikallistamaan elämäkerrat tiettyihin heille merkityksellisiin ympäristöihin, mikä taas avaa luontaisesti reitin ekologisen hyvinvoinnin ja eettisen ympäristösuhteen käsittelylle.

Neljän tutkimusartikkelin lisäksi numerossa on mukana Kaisu Hynnä-Granbergin lektio, joka esittelee hänen kiinnostavan väitöskirjatutkimuksensa suomalaisesta kehopositiivisesta mediasta. Hyvinvoinnin teknologioiden ja moraalisuuden suhdetta tuovat esille myös Kaisa Hiltusen, Laura Saarenmaan ja Viktoria Murskajan näkökulmatekstit, joissa käsitellään audiovisuaalisia kuvaustekniikoita huonon omantunnon ja syyllisyyden esittämisessä, aborttiin liittyviä kerrontamalleja tanskalaisessa *Vallan linnake* -televisiosarjassa ja thaimaalaisen elokuvantekijän Apichatpong Weerasethakulin kuoleminen kuvausta elokuvassa *Setä Boonmeen edelliset elämät* (2010). Numeron päättää kolme kirja-arviota.

Huhtikuussa 2023

Outi Hakola ja Antti Lindfors

Lähteet

Berlant, Lauren (2011) *Cruel Optimism*. Durham: Duke University Press.

Briggs, Charles L. & Hallin, Daniel C. (2016) *Making Health Public: How News Coverage is Remaking Media, Medicine, and Contemporary Life*. Lontoo: Routledge.

Crawford, Robert (1980) Healthism and the medicalization of everyday life. *International Journal of Health Services* 10(3), 365–388.

Davies, William (2015) *The Happiness Industry: How the Government and Big Business Sold us Well-being*. Lontoo: Verso.

van Dijck, José (2005) *The Transparent Body: A Cultural Analysis of Medical Imaging*. Seattle, Lontoo: University of Washington Press.

Derkatch, Colleen (2022) *Why Wellness Sells: Natural Health in a Pharmaceutical Age*. Baltimore: Johns Hopkins University.

Foucault, Michel (1990/1976). *The History of Sexuality. Vol. 1: An Introduction*. Kääntänyt Michael Hurley. New York: Vintage.

Gill, Rosalind & Orgad, Shani (2015) The Confidence Cult(ure). *Australian Feminist Studies* 30(86), 324–344. DOI: [10.1080/08164649.2016.1148001](https://doi.org/10.1080/08164649.2016.1148001)

Ostherr, Kirsten. (2013). *Medical Visions: Producing the Patient Through Film, Television, and Imaging Technologies*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Saarinen, Arttu; Salmenniemi, Suvi & Keränen, Harri (2014) Hyvinvointivaltiosta hyvinvoivaan valtioon. Hyvinvointi ja kansalaisuus suomalaisessa poliittisessä diskurssissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 79(6), 605–618.

Salmenniemi, Suvi; Nurmi, Johanna; Perheentupa, Inna & Bergroth, Harley (toim.) (2020) *Assembling Therapeutics: Cultures, Politics, and Materiality*. Lontoo: Routledge.

Taberero, Carlos (2018) The Changing Nature of Modernization Discourses in Documentary Films. *Science in Context* 31(1), 61–83. DOI: [10.1017/S0269889718000066](https://doi.org/10.1017/S0269889718000066)

Tolvhed, Helena & Hakola, Outi (2018). The Individualization of Health in Late Modernity. Teoksessa Johannes Kananen, Sophy Bergenheim & Merle Wessel (toim.) *Conceptualising Public Health: Historical and Contemporary Struggles over Key Concepts*, 190–203. Lontoo: Routledge.